

ĐIỀN HÁN NHÀ CÁCH TÂN HÝ KHÚC

TẤT THẮNG*

Tóm tắt: Sự nghiệp sáng tác của Điền Hán thật đồ sộ, khoảng 120 kịch bản sân khấu đủ các kịch chủng, trong đó, những tác phẩm quen thuộc như: "Nhạc Phi" (1939), "Võ Tòng" (1942), "Tỳ Bà Hành" (1946), "Bạch Xà truyện" (1952), "Tây sương ký" (1958), "Tạ Dao Hoàn" (1962)... Ở "Bạch Xà truyện", Điền Hán đã kế thừa những tinh hoa của truyền thống Hý khúc Trung Quốc, đồng thời phát triển những yếu tố truyền thống ấy lên tầm vóc hiện đại, thể hiện ở việc tăng cường tính xung đột cho kịch.

Từ khóa: Điền Hán, kịch, diễn viên, văn học, nghệ thuật

Abstract: Tian Han had an enormous body of works, with about 120 stage plays of all genres. These include familiar works such as "Yue Fei" (1939), "Wu Song" (1942), "Song of the Lute" (1946), "The White Snake" (1952), "Romance of the Western Chamber" (1958), "Xie Yaohuan" (1962), etc. In "The White Snake", Tian Han inherited the essences of traditional Chinese opera while also elevating these traditional elements to a modern scope, most notably in increasing the play's conflict.

Keywords: Tian Han, play, actor, literature, art

Điền Hán tên thật là Thợ Xương (1898 – 1968), người huyện Trường Sa, tỉnh Hồ Nam, từng tốt nghiệp trường sư phạm Trường Sa (1916) và đi du học ở Nhật Bản, gia nhập Hiệp hội thiếu niên Trung Quốc ở đó (1919). Cùng Quách Mạt Nhược thành lập *Tập thể sáng tạo* hoạt động trong phong trào Văn hóa mới (1921) khi trở về nước (1922) được Thư các Trung Hoa mời làm biên tập, sau đó liên tục làm thầy giáo tại các trường Đại học Thượng Hải, Đại học Đại Hạ, Đại học Nghệ thuật Thượng Hải đồng thời lập ra *Tập thể Nam Quốc* (bao gồm Tạp chí Nam Quốc và Học viện Nghệ thuật Nam Quốc)⁽¹⁾, có nhiều cống hiến cho sự

ng nghiệp kịch nói và điện ảnh. Từng hợp tác với Âu Dương Dữ Sánh và Chu Tín Thương trong việc thành lập Hội liên hiệp diễn viên Thượng Hải, đi sâu nghiên cứu vấn đề cải cách kịch cũ (Hý khúc), khởi xướng phong trào Quốc kịch mới. Là người đi tiên phong trong phong trào cải cách Hý khúc năm 1939, được kết nạp vào Đảng Cộng sản Trung Quốc, làm Bí thư Đảng, Đoàn của Hội liên minh tác giả kịch cánh tả, ủy viên Ban công tác văn học của Trung ương cục tại Thượng Hải. Khi cuộc chiến tranh kháng Nhật bùng nổ, từng giữ nhiều chức vụ trong các tổ chức của giới văn học nghệ thuật Trung Quốc kháng Nhật. Đáng chú ý là việc thành lập Đội tuyên truyền kháng Nhật tại Vũ Hán, Trường Sa

(1). Các tổ chức này tồn tại được 8 năm.

với công cụ chủ yếu là kịch nói. Sau khi cuộc chiến tranh kháng Nhật kết thúc, trở về Thượng Hải tham gia phong trào dân chủ, thành lập Hội liên hiệp tác gia kịch Trung Quốc, làm chủ bút vài tờ báo. Sau ngày Nước Cộng hòa Nhân dân Trung Hoa ra đời, tiếp tục giữ nhiều chức vụ lãnh đạo trong các tổ chức văn hóa nghệ thuật đương thời ở Trung Quốc, đáng chú ý là chức Chủ tịch Hội liên hiệp văn học nghệ thuật Trung Quốc. Từng là đại biểu đại hội nhân dân toàn quốc (Quốc hội) các khóa 1 và 2, ủy viên Hội Chính trị Hiệp thương toàn quốc lần thứ 4... Ông mất ngày 10 tháng 12 năm 1968.

Sự nghiệp sáng tác của Điền Hán thật là đồ sộ. Ông từng sáng tác, cải biên, dịch thuật đến 120 kịch bản sân khấu đủ các kịch chủng, trong đó kịch bản Hý khúc (Kinh kịch, Côn kịch, Tuồng kịch, Việt kịch) chiếm 32 vở, hiện chỉ còn 21 kịch bản đang lưu hành, 14 kịch bản được thu gom trong *Tuyển tập Hý khúc của Điền Hán* (quyển thượng và quyển hạ xuất bản năm 1981)⁽²⁾.

Một số vở đáng chú ý nhất là các vở *Nhạc Phi* (1939), *Võ Tòng* (1942), *Tỳ Bà Hành* (1946), *Bạch xà truyện* (1952), *Tây sương ký* (1958), *Tạ Dao Hoàn* (1962) là những vở khá quen thuộc.

Bạch xà truyện là vở kinh kịch nổi tiếng, cốt truyện rút từ tích *Bạch xà nương* do Trường thực nghiệm Hý khúc (thuộc Cục cải tiến Hý khúc – Bộ Văn hóa Trung Quốc) trình diễn (tháng 10/1952) lần đầu tại Bắc Kinh. Trong vở kịch này, Điền Hán đã kế thừa những tinh hoa của truyền thống Hý khúc Trung Quốc, đồng thời phát triển những yếu tố truyền thống ấy lên tầm vóc hiện đại, thể hiện ở việc tăng cường tính xung đột cho kịch. Trước tiên là sự xung đột giữa Bạch Nương Tử và pháp sư Pháp Hải. Cuộc xung đột giữa hai kỳ phùng địch thủ này được triển khai xung quanh quá trình tác động tới Hứa Tiên, khiến cho nhân vật này có

sự chuyển biến từ dao động sang kiên định⁽³⁾. Từ đó, làm nổi bật chủ đề của vở kịch: phản phong. Bên cạnh đó, hình tượng các nhân vật Bạch Nương Tử, Tiểu Thanh (Thanh Xà), Pháp Hải cũng được tô đậm về phương diện tính cách. Bạch Nương Tử của Điền Hán có sự kết hợp hài hòa giữa chất *mềm*: dịu dàng đôn hậu, và chất *cứng*: có khí phách, có phẩm chất anh hùng. Tiểu Thanh thì ngây thơ, đánh đá, luôn luôn nung nấu trong lòng nỗi căm ghét điều ác. Còn Pháp Hải thì lạnh lùng và ngoan cố, bịp bợm và thâm độc.

Thứ đến là công phu khắc họa tính cách nhân vật với những đường nét đổi mới so với các nhân vật truyền thống.

Chẳng hạn ở vở *Tạ Dao Hoàn*, trong khi tái hiện lại hiện trạng xã hội thời Võ Tắc Thiên, đã đồng thời khắc họa hai phương diện của một tính cách nhân vật nữ khét tiếng trong lịch sử này. Câu chuyện *Tạ Dao Hoàn* diễn tả lại tình hình rối ren của xã hội thời Võ Tắc Thiên trị vì: đám cận thần được Võ Tắc Thiên sủng ái hoành hành, áp bức bóc lột nhân dân. Võ Tắc Thiên giao Tạ Dao Hoàn làm Tuần phủ Giang Nam để khống chế bọn cường hào, vỗ an dân chúng. Được sự ủng hộ của dân chúng và sự giúp đỡ của nghĩa sĩ Viên Hành Kiện, Tạ Dao Hoàn đã nghiêm trị bọn người gian ác, trả lại ruộng đất cho nông dân, khuyến khích họ làm ăn sinh sống. Chủ trương chính trị của Tạ Dao Hoàn bị bọn quý tộc trong triều đình phản đối, cuối cùng bà bị lũ chúng nó vu khống hãm hại cho đến chết. Qua câu chuyện trên, vở kịch đã khẳng định mặt tích cực của Võ Tắc Thiên: sử dụng hiền tài, nghe lời can gián, đề cao cảnh giác, kiên quyết đấu tranh với bọn quý tộc địa chủ, cường hào ác bá, một mặt. Mặt khác, vở kịch cũng trình bày rõ nét mặt tiêu cực của vị hoàng đế nữ có một không hai ở Trung Quốc này. Đó là sự nhẹ dạ, cả tin, mù quáng sử dụng

(2). Theo Đại bách khoa toàn thư Trung Quốc, Sân khấu, T.II, tr. 302-303.

(3). Bạn đọc chú ý: đây là điểm khác biệt giữa hai vở cùng đề tài ở vở *Thập Lôi phong* của Hoàng Đô Tiết đã khắc họa hình tượng Hứa Tiên từ chỗ dao động đến chỗ phản bội...

người thân, nhất là việc bà ta ủng hộ thế lực cường hào mới.

Ngoài hình tượng Võ Tắc Thiên, trong vở *Tạ Dao Hoàn*, Điền Hán đã xây dựng nhiều nhân vật với những nét khắc họa nổi bật lên các tính cách khác nhau. Đó là tính thẳng thắn và sự lịch duyệt của lão thần Tạ Hữu Công, thói ngang tàng xấc xược của hai cha con Võ Tam Tư, tính gian xảo, tàn bạo của hai anh em Lai Tuấn Thần.

Một điều nữa cần ghi nhận ở đây là qua vở *Tạ Dao Hoàn*, Điền Hán đã chứng tỏ là một tác giả nghiêm túc và tận tâm. Phẩm chất này thể hiện ở việc kết hợp giữa kế thừa truyền thống và cách tân hiện đại. Chẳng hạn không ít tình tiết có tính mô hình ở tác phẩm gốc như gái giả trai, dòm ngó truyện riêng tư, tỏ tình ở vườn hoa... đã bị từ chối sử dụng, khiến cho vở kịch trở nên gọn gàng, súc tích và hấp dẫn.

Cuối cùng chúng tôi muốn thông báo với bạn đọc rằng, Điền Hán ngoài tư cách tác gia kịch còn là nhà hoạt động Hý khúc có nhiều đóng góp, nhà lý luận và nhà báo của giới Hý khúc. Ông tích cực hoạt động cho phong trào cải cách Hý khúc trong một thời gian dài, cho đăng nhiều bài lý luận, phê bình sắc sảo, tổ chức và bồi dưỡng nghệ thuật cho nhiều đoàn kịch hát, phát hiện và đào tạo được không ít diễn viên, tác giả kịch và đạo diễn. Điền Hán là một trong những nhà văn tiên tiến, hoạt động và sáng tác cho nghệ thuật Hý khúc trong nhiều năm, và từ phong trào Ngũ Tứ đến nay, ông là nhà cách tân Hý khúc, khai thông sự giao lưu giữa Hý khúc với nghệ thuật kịch nói ⁽⁴⁾.

(4). Theo Đại bách khoa toàn thư Trung Quốc, Sân khấu, T.II, tr. 307

* PGS, Nghiên cứu Nghệ thuật sân khấu

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Anhikist (1980), *Lý luận kịch ở Phương Tây nửa đầu thế kỷ 19*, Bản tiếng Nga, NXB. Khoa học Moscow.
2. Anhikist (2003), *Lý luận kịch từ Aristot đến Lessin*. Tất Thắng dịch; NXB. Văn học
3. *Đại bách khoa toàn thư Trung Quốc*,. Sân khấu, T.II

Ngày nhận được bài: 12/5/2026; Ngày nhận xét, phản biện: 17/5/2026
Ngày quyết định đăng: 22/5/2026; Ngày đăng: 25/6/2026)